

ЗАЩИТА ПРАВТА НА ПОСТРАДАЛИТЕ ОТ ПРЕСТЪПЛЕНИЯ ОТ ОРГАНИЗАЦИЯТА НА ОБЕДИНЕНИТЕ НАЦИИ

Ст. преподавател д-р Милорад Йорданов, Катедра „Опазване на обществения ред“, Факултет „Полиция“, Академия на Министерство на вътрешните работи

Резюме: Защитата на пострадалите от престъпления е актуален обществено-политически и юридически проблем в съвременната правова държава. Прилагането на принципа за равнопоставеност пред закона и универсалният характер на основните права на гражданите налагат изграждането и функционирането на цялостен, институционално обезпечен от държавата, механизъм за защита на пострадалите от престъпления. Проблемът, свързан с разработването и приемането на универсални международни стандарти, уреждащи значението и спазването на човешките права и основните свободи и регламентиращи правата на пострадалите от престъпления, за първи път се юридизират от ООН.

Ключови думи: полицейска защита, пострадал от престъпление, права на човека.

Въведение

Престъпността може да засегне всеки човек и всяка година милиони хора в ЕС в действителност стават жертва на престъпления. По данни на *Евростат* годишно се регистрират близо 30 милиона престъпления против личността или собствеността, като за много престъпления никога не се подава сигнал. Престъплението често засяга повече от едно лице, като близките на пострадалото лице също са потърпевши, макар и непряко¹.

Защитата на пострадалите от престъпления е актуален обществено-политически и юридически проблем в съвременната правова държава. В научни дискусии и в практиката на правоприлагащите органи все по-често се отбелязва, че правните системи не са в достатъчна степен развити по отношение на защитата на пострадалите от престъпления. Прилагането на принципа за

¹ Евростат, „Статистиката на фокус“ 36/2009. Тези цифри се основават на анализ на Международното проучване на ЕС относно престъпността в „The Burden of Crime in the EU“ (www.europeansafetyobservatory.eu) и при хипотезата, че делът на несигнализираните престъпления е 60 %, а жертвите имат средно трима близки членове на семейството. В тези статистически данни не се вземат предвид леките престъпления.

равнопоставеност пред закона и универсалният характер на основните права на гражданите налагат изграждането и функционирането на цялостен, институционално обезпечен от държавата, механизъм за защита на пострадалите от престъпления.

Законодателните и организационните мерки, които предприемат държавите, трябва да бъдат насочени към гарантиране на правата на гражданите в зависимост от техните специфични потребности и интереси. В обществената реалност са налице сложни взаимоотношения между публични институции, граждани и граждански институции по повод реализирането и защитата правата на пострадалите от престъпления. Наблюдават се нови тенденции в развитието на правните системи за защита правата на пострадалите както на международно, така и на национално ниво.

Процесът на създаване на ООН² започва още в разгара на Втората световна война. Организацията на ООН е учредена на основата на доброволно обединение на държави за поддържане на международния мир и сигурност, защита правата на човека и развитие на сътрудничеството между нациите. Тя възниква като международна организация с цел недопускане на нарушения на правата на човека и създаване на ефективни правно-политически механизми за защита на пострадалите от престъпления против мира и човечеството.³

Създаването на организация, която да съблюдава за мира и разбирателството между отделните народи и да гарантира международната стабилност, е основна стъпка към недопускане на сблъсъци на расова, етническа или държавна основа.⁴ Проблемът, свързан с разработването и приемането на универсални международни стандарти, уреждащи значението и спазването на човешките права и основните свободи и регламентиращи правата на жертвите на престъпления, за първи път се юридизира от ООН.

1. Правни актове на ООН, уреждащи защитата на пострадалите от престъпления

В преамбюла на Устава на ООН се потвърждава „вярата в основните права на човека, достойнството и ценността на човешката личност, в равноправието на мъжете и жените, както и в равенството в

² Официален сайт на ООН. www.un.org.

³ За повече информация вж. Основни факти за Организацията на обединените нации. С., 2004, с. 19-38.

⁴ Вж. Цанков, В., Защита правата на човека – публичноправни аспекти. В., 2015, с. 61-85.

правата на големите и малките народи“.⁵ Една от основните задачи на ООН е да развива и насърчава „зачитането правата на човека и основните свободи за всички без разлика на раса, пол, език или вероизповедание“.⁶

Престъпленията срещу човечеството, извършени по времето на Втората световна война, са силен катализатор на движението за защита на човешките права. След като информацията за жестокостите, причинени по време на войната, стават публично достояние, в ООН се формира становището, че *Уставът на Обединените нации*⁷ твърде общо формулира тази материя. Като резултат в рамките на Обединените нации е формирана Комисия за правата на човека, която да разработи *Всеобща декларация за правата на човека (ВДПЧ)*⁸.

Всеобщата ДПЧ се възприема като много важно достижение в световен мащаб.⁹ Въпреки че Декларацията не е юридически обвързваща, тя е уникален исторически документ, който определя основните взаимозависими права на индивида, на групите и на общностите.¹⁰ Декларацията служи като основа на международни споразумения, закони и международни, регионални, национални и наднационални институции, които защитават и насърчават правата на човека и защитават пострадалите от престъпления. Тя поставя началото на нова концепция за международното право с *акцент върху човешките права*. Постановките ѝ имат тежест на общоприето международно право, тъй като служат за критерии, с които се оценява дейността на държавите. Тя е правна и политическа отправна точка за защита

⁵ Вж. Устав на ООН, в Международни актове и договори за правна помощ, книга 2; съставители Велев, В., Радоилски, Р., 1997.

⁶ Основна цел на ООН е също така развиване и насърчаване на правата и свободите на човека без разлика на раса, пол, език или вероизповедание. Целите на ООН, определени в нейния Устав, са поддържането на световния мир и сигурност, развитието на приятелски равноправни отношения между нациите и на международно сътрудничество при решаване на международните проблеми от икономическо, социално, културно и хуманитарно естество.

⁷ Уставът е договор, с който се образува и основава ООН. Той е подписан на Конференцията за международна организация на обединените нации в Сан Франциско, Калифорния, САЩ, на 26 юни 1945 г. от 50 от 51-те страни първоначални членки на организацията (Полша го подписва по-късно). Договорът влиза в сила на 24 октомври 1945 г., след като е ратифициран от петте постоянни члена на Съвета за сигурност – Великобритания, Китай, САЩ, СССР (Руска федерация) и Франция.

⁸ Вж. Права на човека. Сборник от международни документи. Обединени нации. Ню Йорк., 1992. с. 1-7.

⁹ Борисов, О., Права на човека. Сборник от международноправни актове., С., 2003, с. 9-15.

¹⁰ За повече информация вж. J. Carrillo Salcedo, Human Rights, Universal Declaration. (1948).

правата на човека както на международно, така и на национално ниво в държавите.¹¹

Организацията на ОН постепенно разширява стандартите за човешките права, обхващайки такива, отнасящи се до различни категории пострадали от престъпления, жени, деца, хора с увреждания, малцинства и други уязвими групи. Организацията е формулирала широк каталог от международно признати права, в това число граждански и политически, а също и икономически, социални и културни права. Всеобхватни юридически задължителни актове за правата на човека, имащи отношение и към пострадалите от престъпления, са изработени и приети от ООН.

На първо място това е *Международният пакт за граждански и политически права (МПГПП)*.¹² Съгласно пакта държавите се задължават да осигурят на всяко лице, на което правата и свободите са били нарушени, ефикасни средства за възстановяването им, дори и нарушението да е извършено от лице, действащо в качеството си на официално лице. Задължават се да осигурят на всяко лице, претендиращо за такова възстановяване, правото това да бъде установено от компетентните съдебни, административни или законодателни власти или от всяка друга компетентна власт, предвидена в правната система на държавата.¹³

¹¹ Всеобщата декларация за правата на човека е основен документ на ООН. На Международната конференция по правата на човека на Обединените нации през 1968 г. е препоръчано Декларацията да е „задължение на всички държави членки на международната общност“ към всички хора. За повече информация вж.:

- Feldman, Jean-Philippe. "Hayek's Critique Of The Universal Declaration Of Human Rights". *Journal des Economistes et des Etudes Humaines*, Volume 9, Issue 4 (December 1999): 1145-6396;

- Bronkhorst, Daan. 'The Universal Declaration of Human Rights: Origins, Significance, and Future', in M. Meijer (ed.), *Dealing with Human Rights*. (Worldview Press, Oxford, 2001);

- Morsink, Johannes. *The Universal Declaration of Human Rights; Origins, Drafting, and Intent*. (Pennsylvania Studies in Human Rights, 1999).

¹² Ратифициран с Указ № 1199 на Президиума на Народното събрание от 23 юли 1970 г., ДВ, бр. 60 от 1970 г., в сила от 23 март 1976 г., обн. ДВ, бр. 43 от 28 май 1976 г. Всяка държава, която е страна по този МПГПП, се задължава да зачита и гарантира на всички лица, намиращи се на нейна територия и под нейна юрисдикция, признатите им от този пакт права, без разлика на раса, цвят на кожата, пол, език, религия, политически или други убеждения, национален или социален произход, имотно състояние, рождение или всякакви други признаци. Вж. *Права на човека*. Сборник от международни документи. Обединени нации. Ню Йорк., 1992. с 20-39.

¹³ Държавите, страни по пакта, се задължават в многогодишен срок от влизането в сила на този пакт за държавите, страни по него, и в следствие винаги, когато комитетът поиска това, да представят доклади за взетите от тях мерки за осъществяване на

Въз основа на принципите, провъзгласени от Устава на ООН, признаването на достойнството, присъщо на всички членове на човешкото общество, и на равните им и неотменими права, съставляващи основата на свободата, справедливостта и мира в света, е приет и *Международният пакт за икономически, социални и културни права (МПИСКП)*.¹⁴

Тези два договора¹⁵ са крачка напред в сравнение с Всеобщата декларация, като превръщат тези права в юридически задължения и създават органи, които да контролират изпълнението им.¹⁶ Двата международни пакта ни препращат към различни видове права на човека. Това разделение е резултат преди всичко на начина, по който правата на човека са разгледани теоретично, и е свързано с исторически последователното възникване на поколенията права на човека.¹⁷

В своята дейност ООН създава закони, задължителни за държавите, в нея се гради световно обществено мнение. Сключват се договори, приемат се конвенции, декларации за обща линия на поведение. Тази съгласувана политика се провежда от държавите членки или от самата организация. Инструментите на нейната политика са посредничество, изпращане на сили за опазване на мира в конфликтни точки, хуманитарна помощ или помощ за развитие. Само някои от приетите конвенции, споразумения, декларации и кодекси

правата, признати от този пакт, и за постигнатия напредък при ползването на тези права.

¹⁴Приет и открит за подписване, ратификация и присъединяване с резолюция 2200 А ХХІ на Общото събрание на ООН от 16 декември 1966 г., влязъл в сила на 3 януари 1976 г., ратифициран с Указ № 1199 на Президиума на Народното събрание от 23 юли 1970 г. - ДВ, бр. 60 от 1970 г., в сила за България от 23 март 1976 г., обн. ДВ бр. 43 от 28 май 1976 г. Вж. Права на човека. Сборник от международни документи. Обединени нации. Ню Йорк., 1992, с. 8-19.

¹⁵ Приети от Общото събрание на ООН през 1966 г.

¹⁶ Правата, закрепени в МПГПП, подлежат на незабавно изпълнение от държавите от момента на ратификация, докато МПИСКП предоставя на държавите възможност за постепенно изпълнение в съответствие с техните възможности на закрепените в него права. Докато МПГПП предвижда контролен механизъм върху изпълнението на задълженията на държавите и санкции за неизпълнение, то такава възможност МПИСКП не предвижда.

¹⁷ Първоначално правата на човека се възприемат като изискване за ненамеса от страна на държавата в живота на гражданите. Правата от това първо поколение са известни като граждански и политически. Те включват правото на живот, правото на свобода и сигурност на личността, забрана за изтезания и малтретиране, право на свобода на мисълта, съвестта и религията, право на свобода на мненията и тяхното изразяване, право на свобода на мирни събирания и сдружаване. Правата на човека са източник на задължения за полицията и нейната дейност влияе пряко върху тяхната защита.

обаче имат пряко отношение към дейността на полицейските органи по защита правата на пострадалите от престъпления.

Преди всичко трябва да отбележим, че механизмът за защита на правата на пострадалите от престъпления в рамките на ООН е институционализиран и се осъществява в съответствие с изискванията на основните международни правни актове.

С пряко отношение към организацията на дейността на полицейските служители е приетият *Кодекс за поведението на длъжностните лица по поддържането на правовия ред*.¹⁸ В него е посочено изискването длъжностните лица по поддържането на правовия ред постоянно да изпълняват възложените им от закона задължения, като служат на общността и защитават всички лица от противоправни актове в съответствие с високата степен на отговорност, която се изисква за изпълнението на тяхната дейност. При изпълнението на своите задължения длъжностните лица по поддържането на правовия ред са длъжни да уважават и защитават човешкото достойнство и правата на човека по отношение на всички лица.¹⁹

При разглеждане на въпроса за защита на пострадалите от престъпления трябва да посочим приетата през 1966 г. *Международна конвенция за ликвидиране на всички форми на расова дискриминация*. Тя дава и определение за „расова дискриминация“ и създава контролен орган – *Комитет за премахване на расова дискриминация*, който разглежда доклади на държавите, както и петиции от отделни лица, твърдящи, че са пострадали от престъпления с дискриминационен мотив.²⁰

Въпросите, свързани със забраната за дискриминация, са залегнали и в приетата през 1979 г. *Конвенция за премахване на всички форми на дискриминация по отношение на жените*. Тя гарантира равенството на жените пред закона и определя мерки за премахване на дискриминацията на жените по отношение на обществения и

¹⁸ Приет с Резолюция 34/169 на Общото събрание на ООН на 17 декември 1979 г. Вж. Права на човека. Сборник от международни документи. Обединени нации. Ню Йорк., 1992, с. 250-255.

¹⁹ Вж. Марков М., Хр. Иванов, Полицейско право. Нормативни актове и коментар. С., 1996 г., с. 91-118.

²⁰ В съответствие с основните задължения, залегнали в чл. 2 на Конвенцията, държавите се задължават да забранят и премахнат расовата дискриминация във всичките ѝ форми и да гарантират правото на всеки без разлика на раса, цвят, национален или етнически произход, на равенство пред закона, особено при ползването на права, едно от които е правото на сигурност на личността и защитата от страна на държавата против насилие или телесни повреди, независимо дали са нанесени от длъжностни лица, или от други служители на институцията.

политическия живот, националност, образование, заетост, здравеопазване, брак и семейство.²¹

В *Конвенцията на ООН срещу транснационалната организирана престъпност (КООНТОП)*²² е отделено специално място на защитата на пострадалите от престъпления. Съгласно чл. 25 *Оказване на помощ и защита на жертвите* всяка държава следва да предприеме съответни мерки според възможностите, с които разполага, за осигуряване на помощ и защита на жертвите на престъпления. Всяка държава следва да определи ред за присъждане на обезщетение и възстановяване на отнетото на жертвите на престъпления по тази конвенция. Съобразно с вътрешното си законодателство държавата трябва да даде възможност позициите и интересите на жертвите на престъпленията да бъдат изложени и разгледани в съответните етапи на наказателното производство срещу извършителите по начин, по който не се засягат права на защитата.

В *Протокола за предотвратяване, противодействие и наказване на трафика на хора, особено на жени и деца*, допълващ КООНТОП, е отбелязано, че целта му е да се предотвратява и да се противодейства на трафика на хора, като се отдели особено внимание на жените и децата. На следващо място трябва да се осигури защита и помощ на жертвите на трафик, като се зачитат напълно техните човешки права, и да се улесни сътрудничеството между държавите, страни по конвенцията, за постигане на тази цел.

Република България е държава, подписала международните инструменти за правата на човека, които гарантират безусловна забрана за изтезания, нечовешко отношение и наказание, включително *Конвенцията на ООН против изтезанията и други форми на жестоко, нечовешко или унижително отнасяне или наказание*.²³

Друг международен договор в областта на правата на човека, имащ отношение и към защитата на правата на пострадалите от престъпления, приет на равнище на ООН, е *Конвенцията на ООН за правата на хората с увреждания (КООНПХУ)*. Конвенцията гарантира широк кръг права на хората с увреждания, с цел да бъде обезпечено

²¹ Конвенцията учредява Комитет за премахване на дискриминацията по отношение на жените като орган, който контролира нейното прилагане и разглежда доклади на държавите членки.

²² Обн. ДВ бр. 98, 8 декември 2005 г.

²³ Гаранции за забраната на изтезания или на жестоко нечовешко или унижително отношение се съдържат в разпоредбите на НПК, Закона за изпълнение на наказанията (ЗИН), както и в българското законодателство, свързано с наказателно правосъдие. Актовете, посочени в Конвенцията като „жестоко, нечовешко или унижително третиране“, са инкриминирани в НК на РБ като съставни елементи на престъпленията на принуда, заплахата и телесна повреда.

равенството при упражняването на правата им, като налага на държавите редица задължения за предприемане на конкретни мерки.²⁴

ООН е приела и други международни стандарти и правила за защита на пострадалите от престъпления.²⁵ Тези декларации, правила за поведение и принципи имат съществено влияние върху полицейската защита на пострадалите от престъпления, като пряко свързана с тази дейност е *Декларацията за основните принципи на правосъдието за жертви на престъпления и злоупотреба с власт* (1985 г.) Тя потвърждава необходимостта от приемане на мерки на международно и национално ниво с цел да осигури всеобщо и ефективно признаване и зачитане на правата на жертвите на престъпления.²⁶

2. Процедури и механизми за защита на пострадалите на ниво ООН

Всеки орган или специализирана структура на ООН в различна степен се занимава със защита на човешките права и конкретно на пострадалите от престъпления. Съществуващите механизми за гарантиране на прилагането на международното право в областта на правата на човека, и по-точно – на пострадалите от престъпления, са в голяма степен насочени към поощряване на държавите да създадат и поддържат конституционна и правна уредба, каквато е необходима за

²⁴ Съгласно конвенцията държавите се задължават да осигурят на хората с увреждания ефективен достъп до правосъдие, равноправно с всички останали, включително чрез предоставяне на процедурни и подходящи за възрастта им улеснения за упражняване на тяхната роля като преки и непреки участници, включително свидетели, във всякакви съдебни процедури, включително досъдебната фаза. С оглед осигуряването на ефективен достъп до правосъдие за хората с увреждания, държавите се задължават да способстват за подходящо обучение работещите в правоохранителните органи, включително и полицейските служители.

²⁵ Декларацията за премахване на всички форми на нетърпимост и дискриминация, основани на религия и вяра (1981 г.) потвърждава правото на всеки на свобода на мисълта, съвестта и вероизповеданието и правото да не бъде обект на дискриминация на основата на религия или друго вярване. Декларация за правата на хората, принадлежащи към национални или етнически, религиозни и езикови малцинства (1992 г.), прокламира правото на малцинствата да се радват на своята собствена култура, да изповядват своята религия, да използват своя език, да напускат всяка страна, включително своята, и да се връщат. Декларацията призовава държавите към действия за защита и развитие на тези права.

²⁶ Съгласно декларацията жертвите са лица, които индивидуално или колективно са претърпели увреждане, телесно или душевно и емоционално страдание, икономическа загуба или значително нарушение на основните им права чрез актове или бездействия в нарушение на наказателното право в държавите членки.

изпълнение на техните международноправни задължения в областта на защита на правата.²⁷

Основният орган, третиращ правата на човека в системата на ООН до 2006 г., е *Комисията по правата на човека*, заменена от *Съвет по правата на човека*.²⁸ Основните задачи на Съвета включват разследване на сигнали за нарушения на човешките права и взаимодействие между институциите, свързани със санкционирането на тези нарушения.²⁹

*Комитетът за правата на човека*³⁰ ежегодно събира, систематизира и анализира информация за страните членки относно мерките, които те прилагат за спазване на международните стандарти в областта на правата на човека. Предмет на анализ и оценка са и конкретните причини, и трудностите, които оказват влияние върху прилагането на стандартите по правата на човека, както и на данни за конкретни нарушения.³¹

В системата на ООН са създадени няколко процедури за защита на правата на човека, имащи смесен политико-юридически характер и ефект върху конкретно нарушени права. На първо място можем да отбележим *процедурата на докладване по МПГПП*. Тя включва представянето на доклади от държавите, страни по пакта, за приетите от тях мерки за осъществяване на признатите с пакта права и за напредъка при осъществяване на тези права.³² На следващо място следва да отбележим процедурата между държавите, страни по МПГПП, т.нар. *процедура на междудържавните жалби*.³³ Също така

²⁷ Вж. Ганев, М., Специализираните организации от системата на Организацията на обединените нации, С., 2005.

²⁸ Вж. Борисов, О., Международноправна защита на правата на човека, С., 2003, с. 121-168.

²⁹ Вж. Основни факти за Организацията на обединените нации, С., 2004, с. 297-298.

³⁰ Създаден в съответствие с респоредбите на Раздел IV на МПГПП. Комитетът има правомощия да дава конкретни препоръки на държавите за отстраняване на доказани нарушения.

³¹ Ежегодно комитетът представя на Общото събрание на ООН доклад за своята дейност, в който акцентът е върху спазването на гражданските и политическите права в страните членки на световната организация.

³² Докладите се изготвят от правителствата на съответните държави. Тези доклади обикновено се представят една година след влизането на Пакта в сила за съответната държава при поискване и след сериозни трансформации и промени в държавата. За Република България доклад е поискан в началото на 90-те години.

³³ Процедурата включва двустранни преговори, отнасяне на спора към Комитета по ПЧ, който оказва т.нар. добри услуги за приятелско уреждане на спора, ангажиране на помирителна комисия и ако не се стигне до приятелско уреждане, Комитетът изготвя доклад, с който цели подобряване на общия статус на ПЧ. Съгласно чл. 41 от основния текст на пакта всяка държава, страна по Пакта, може да заяви, че признава

съществува и *процедура по индивидуалните жалби*. Тази процедура е уредена в Първия факултативен протокол към МПГПП.³⁴ С ратифицирането му всяка държава признава компетентността на Комитета по правата на човека да приема и разглежда жалби от частни лица, намиращи се под нейна юрисдикция, които твърдят, че са жертва на нарушение от страна на държавата на някое от прогласените с пакта права.³⁵

В процеса на развитието на международните системи за защита на права възникват и т.нар. *мониторингови механизми* за гарантиране на тяхното спазване от държавите, подписали съответните международни договори. Те имат преди всичко превантивен характер и насърчават държавите да предприемат действия за подобряване на реализирането и защитата на правата. От държавите се изисква да имплементират във вътрешното си право международните стандарти за защита на правата на човека и да прилагат собствените си конституции и закони, а когато бъдат нарушавани, да информират, подпомагат и предоставят компенсации на жертвите за нарушаването на техните права.

Мониторинговите механизми се осъществяват на три нива. Първото ниво обхваща анализ на подхода, използван от държавите членки за имплементиране на международните стандарти във вътрешното право в резултат на национални доклади.³⁶ Международни институции, осъществяващи мониторинг за спазването на правата на човека, могат да бъдат сезирани и чрез индивидуална жалба, което

компетентността на Комитета по правата на човека да получава и разглежда жалби, които една държава, страна по Пакта, твърди, че друга държава не изпълнява задълженията си по него.

³⁴ Преамбюлът на Факултативния протокол постановява, че „неговата цел е да се осигури по-добре постигането на целите“ на Пакта, позволявайки на Комитета по правата на човека, „да приема и разглежда, така както е предвидено в настоящия протокол, съобщения (жалби) от лица, които твърдят, че са станали жертва на нарушение на някои от правата, провъзгласени в Пакта“. Член 1 на Факултативния протокол предвижда, че държава, страна по него, признава компетенцията на Комитета да приема и разглежда жалби от лица под нейната юрисдикция, които твърдят, че са жертва на нарушение от страна на тази държава на което и да е от правата, провъзгласени в Пакта.

³⁵ Факултативният протокол към МПГПП е приет и открит за подписване, ратификация или присъединяване със същия акт на Общото събрание на ООН, резолюция 2200 А (XXI) от 16 декември 1966 г., с който е приет самият Пакт.

³⁶ Задължението да се представи национален доклад е установено в съответните международни договори. След ратификацията на договора държавата трябва да представи първоначален доклад, обикновено в рамките на една или две години. Впоследствие държавите изготвят периодични доклади. Периодите са различни за отделните международни стандарти.

представява второто възможно ниво на мониторинг. Трето ниво се състои в отправяне на общи препоръки до държавата, която е субект на мониторинга.

Във връзка с казаното дотук следва да обърнем внимание и на периодичните доклади на РБ в съответствие с чл. 40 от МПГПП. Разглеждайки *втория периодичен доклад на България*³⁷. Комитетът отбелязва, че предразсъдъците по отношение на различни групи от населението, особено по отношение на националните и етническите малцинства и неадекватността в предоставянето на образование и информация за правата на човека, влияе неблагоприятно върху изпълнението на Пакта. Изразена е загриженост във връзка с докладваните случаи на прекомерна употреба на сила от страна на полицейски служители за продължителни периоди на задържане и широк кръг от основания за това.³⁸ Препоръките са в насока оставащите ограничения в националните закони за правата на човека да бъдат преразгледани и приведени в пълно съответствие с разпоредбите на Пакта. Друга препоръка е свързана с това, че трябва да се обърне внимание на защитата на правата на лицата, принадлежащи към национални малцинства.

Вземайки предвид препоръките след разглеждането на втория периодичен доклад³⁹, РБ представи *трети доклад*⁴⁰ съдържащ всички законодателни разпоредби, съдебни, административни и други мерки, взети в периода след представянето на втория периодичен доклад на България до 30 септември 2008 г.⁴¹ Сред главните притеснения на

³⁷ ССРР/С/32/Add.17, докладът е разгледан на 1248-ма до 1250-та срещи, проведени на 21 и 22 юли 1993 г., приети на 1259-то заседание, проведено на 28 юли 1993 г. Комитетът отбелязва значителния напредък, постигнат от правителството на РБ от ноември 1989 г. в привеждане постепенно на националното законодателство, по-специално – на Конституцията, в съответствие с разпоредбите на Пакта и на други международни договори за правата на човека, по които България е страна. Комитетът счита, че независимата съдебна система е от съществено значение за осигуряване на подходяща защита на гражданските и политическите права и приветства последните решения на Конституционния съд по правата на човека като доказателства за повишено ниво на съдебна защита на правата на човека в България.

³⁸ Такива случаи ще бъдат предмет на подробно разглеждане в следващата точка (Съвет на Европа). За повече информация вж. официалния сайт на Министерство на правосъдието на Република България <https://mjs.bg/>.

³⁹ ССРР/С/32/Add. 17. 15 март, 1993.

⁴⁰ Комитетът е разгледал третия периодичен доклад, представен от България, на 2808-мата и 2809-тата си сесии, проведени на 13 и 14 юли 2011 г.

⁴¹ Докладът е изготвен в съответствие с насоките по отношение на формата и съдържанието на периодични доклади от държавите участнички (ССРР/С/20/Rev.1) и Общите бележки, приети от Комитета по правата на човека в съответствие с член 40, параграф 4 от МПГПП. Препоръките, направени от Комитета по правата на човека

Комитета относно доклада на България⁴² са дискриминацията по различни признаци, правата на хората с увреждания, полицейското насилие, неефективността на съдебната власт, нечовешкото и унижително третиране в институциите за деца и възрастни.⁴³ Вземайки под внимание съществуващата правна рамка за борба с дискриминацията и словото на омраза, е изразено съжаление за лошото прилагане на законодателството. Изразена е загриженост за малкия брой случаи на лица извършители на домашно насилие, които са реално изправени пред правосъдието и санкционирани.⁴⁴ Важно е да се отбележи, че в доклада си Комитетът изразява загриженост от случаите на изтезания и друго нечовешко и унижително отнасяне, включително неосигуряване на животоспасяваща медицинска помощ и дискриминация на расова основа, особено насочена срещу лица от ромски произход, от правоприлагащите органи.⁴⁵ Също така при

след разглеждането на втория периодичен доклад на България, са били взети под внимание, като в отчета са включени законите и подзаконовите нормативни актове, приети в периода 1993-2008 г. за МПГПП, както и информация за нови механизми в областта на човешките права и работата с пострадали от престъпления. Редица допълнителни мерки са били взети с оглед хармонизирането на националното законодателство с МПГПП, както и с други международни инструменти за правата на човека.

⁴² Комитетът приветства ратификацията от страна на България на следните международни инструменти: Втория факултативен протокол към Международен пакт за граждански и политически права през 1999 г.; Конвенция на ООН срещу транснационалната организирана престъпност (2001 г.); Протокол за предотвратяване, потискане и наказване на трафика на хора, особено на жени и деца (2001 г.); Факултативен протокол към Конвенцията за елиминиране на всички форми на дискриминация на жените през 2006 г.; Факултативен протокол към Конвенцията за правата на детето за въвличането на деца във въоръжени конфликти (2002 г.); Факултативен протокол към Конвенцията за правата на детето за търговията с деца, детска проституция и детска порнография през 2001 г.

⁴³ Приветствайки прилагането на Националната стратегия за насърчаването на равенството между половете (2009-2015), Комитетът е загрижен от факта, че дискриминационните практики и съобщения остават широко разпространени, включително в медиите, и че не е прието специфично законодателство за равните възможности между жените и мъжете. Комитетът изразява съжаление за проявите на нетърпимост към религиозните малцинства и към нетрадиционни религиозни групи в България, 110 случая на вандализъм срещу джамии в последните две десетилетия и нападението над мюсюлмани по време на молитва пред Баня Баши джамия в центъра на София на 20 май 2011 г.

⁴⁴ Наказателното производство на случаите е основно ограничено до случаи, при които се нарушава административна заповед за защита, а според чл. 161 (1) от НК обвиненията в домашно насилие трябва да се започват по тѣжба на пострадалия в случай на лека или средна телесна повреда.

⁴⁵ Вземайки предвид Рамковата програма за интеграция на ромите в българското общество (2010-2020), се обръща внимание на съществуващата дискриминация, от

завеждане на дело никои от тези случаи не са довели до санкции на полицейските служители и не са осигурени правни средства за защита на пострадалите лица. Изразена е загриженост поради факта, че настоящата система показва липса на обективност и надеждност и улеснява безнаказаността на полицейските служители, участващи в нарушенията на човешките права.

Вземайки предвид големия брой случаи на изтезание и нечовешко и унижително третиране, както и факта, че на пострадалите от престъпления е отказван достъп до ефективна защита, Комитетът определя правната система като лишена от обективност и нарушаваща правата на човека. България следва да предприеме необходимите мерки да премахне всички форми на насилие и лошо третиране от страна на полицейските органи и да приеме средства за ефективно преследване на извършителите и правна защита на пострадалите.

От заключителните наблюдения на Комитета може да се направи извод, че защитата на пострадалите от престъпления е значим и актуален проблем. Недостатъчната правна уредба и институционална гарантираност на правата на пострадалите от престъпления се отбелязва като проблем на правните системи на държавите членки на ООН.

Изхождайки от горепосочените препоръки, можем да направим извод, че именно неосигуряването на правни средства за защита и недостатъчната гарантираност от страна на държавата на правата на пострадалите от престъпления е посочен от Комисията като проблем на българската правна система. Препоръката към РБ е да установи политика на нулева толерантност към насилието и дискриминационните практики по отношение на жените, децата и хората с увреждания и да предприеме нужните мерки, за да гарантира ефективното и пълно разследване на твърденията за насилие и лошо третиране, подпомагане на пострадалите, както и адекватно преследване и санкциониране на евентуалните извършители.

Казаното дотук недвусмислено определя защитата на пострадалите от престъпления като актуален проблем в държавите членки на ООН. Организацията е създадена от желанието за гарантиране на световния мир, правата на човека и защита на пострадалите от престъпления. Едновременно с това ООН трябва да развива приятелски отношения между държавите, основани на зачитане на принципа на равноправието и самоопределението на народите и да

която страда ромското население, особено по отношение на достъпа до образование, правосъдие, заетост, жилища и търговски услуги, а също така и от малкия брой случаи от този род, които са разследвани, предадени на съд и санкционирани.

осъществява в сътрудничество при разрешаване на международните икономически, социални, културни и хуманитарни проблеми. От анализа на разгледаните доклади на ООН е видно, че РБ има проблемни области при защитата на пострадалите, както и при работата с отделни уязвими групи. В системата на ООН са създадени институции за защита на пострадалите от престъпления, което показва, че този проблем придобива първостепенно значение в международните отношения.

Библиография

1. Всеобща декларация за правата на човека, приета с Резолюция 217А III на Общото събрание на ООН на 10 декември 1948 г.

2. Международен пакт за граждански и политически права, ратифициран с Указ № 1199 на Президиума на Народното събрание от 23 юли 1970 г., ДВ, бр. 60 от 1970 г., в сила от 23 март 1976 г.

3. Международен пакт за социални, икономически и културни права, приет и открит за подписване, ратифициране и присъединяване чрез Резолюция на Общото събрание 2200А (XXI) от 16 декември 1966 г., ратифициран с Указ № 1199 на Президиума на Народното събрание на НРБ от 23 юли 1970 г., обн. в ДВ, бр. 60 от 1970 г., в сила от 23 март 1976 г.

4. Конвенция против изтезанията и други форми на жестоко, нечовешко или унижително отнасяне или наказание, приета от Общото събрание на ООН на 10 декември 1984 г., ратифицирана с Указ № 3384 на Държавния съвет от 9 октомври 1986 г., ДВ, бр. 80 от 1986 г., влязла в сила на 26 юни 1987 г., обн. ДВ, бр. 42 от 3 юни 1988 г., изм. бр. 19 от 1995 г.

5. Конвенция за правата на детето, приета от ОС на ООН на 20.11.1989 г., ратифицирана с решение на ВНС от 11.04.1991 г., ДВ, бр. 32 от 23.04.1991 г., в сила от 03.07.1991 г.

6. Борисов, О., Международноправна защита на правата на човека. С., 2007.

7. Ганев, М., Специализираните организации от системата на Организацията на обединените нации, С., 2005.

8. Йотов, Й., Увод в международноправната защита на правата на човека. С., 2001.

9. Марков М., Хр. Иванов, Полицейско право. Нормативни актове и коментар. С., 1996.

10. Цанков, В., Защита правата на човека – публичноправни аспекти. В., 2015.